

Wekú mèñkù kó neé tèni-kú-ní

Nateni

Wékú mènkù kó neé tèni-kú-ní

Les problèmes qui peuvent arriver

(en langue nateni)

Auteurs : participants d'un atelier d'écrivains

Illustrations : “The Art of Reading” CD,
SIL Internationale, 2001

Ce livre a été produit avec l'assistance
technique et financière de SIL

1ère édition, 1er tirage (225 exemplaires)

© SIL Bénin (Tanguiéta)

Dépôt Légal N° 7278 du 19 juin 2014 (2ème trim.)

Bibliothèque Nationale

ISBN : 978-99919-1-906-5

CASÓ dɔ̄nkú

CASÓ de dɔ̄ yèñka-dà, é n'kpèi é yídá, k'òo pìntifa yò mî, k'ó hódí-ní. K'òo poòo óò béka è yò : Casi, badà ? K'ò yò : N pìntifa-dà hìn mî. Ye kú dàhàka, k'yé tón è yò bàm, k'ó tón é dɔ̄. K'yé weka, k'ó kahá o tɔ̄mú, é tèi k'yé mà n'yòn háá n'òo koníma-ní.

K'yé paá weèdi, k'ó diìda é n'hjtà o pìntikú hìn kpeèku, è yònà tâàdi. K'ó yídá tadí Náàtinkú dòkòtòòku é tèi kà p'óò dentá, é yídá waghà tená óò kjj. Ye wòni, óò caka è yò k'ò kyun è nà niì, k'yè yòmìpu, k'ó tóní kà pá dentá. K'ó kòn é nà niì kà né yòa, k'ó tón, é tèi kà

p'óò dentá é n'hjtà yè tùèhènà. Memá-dà kà p'óò cèhèna tɔ̄na, k'ó koní nà nìi, yècēè pú tɔ̄n. K'ó túmá tón ye dòkòtòòku, é tèi kà pà yò dɔ̄nkú tɔ̄kú-dà túmà tùèhènà cecekú kú híñka. K'yè há n'yòn dɔ̄nkú mèñkù hó tɛyudá-ku nìi nɔtí, kà tí hín bòka.

K'yè dòkòtódo óò kóó pòkàta è yò ó taá Tàñcèdi dòkòtóòku é tèi déhá dòkòtòòpa kpéñn pà toò-ko Fòdònáà k'óò dentá. K'ó tèni Tàñcèdi é déhá Fòdònáà, k'ó dentá è yò ye dɔ̄nkú péé-sa, kù pú cédí deèdapú. Ye wòni, é waghà tená óò kóó. K'ó kòñ é nà nìi, yècēè pú tɔ̄n. K'òo hìma é n'dohíní, k'òo wòñti kpeì. K'òo báàpa óò yíí hóóhí béka è yò dòhàdi-dà, k'ó nì pñá nà naàma, nà kótadá, nà mòòta. Ye danàhidí, k'ó hëka yídápu. K'òo hóótà-kpéepá yò : Dòkòtòòpa kpéñn de yò ye dɔ̄nkù pú cédí putá, o wòñti há yedáà-mà, nté ti hòmà ?

Kà pá túmá yíí dòkòtòòpa dawéèku, kà kú tèni óò tódá nà Tàñcèdi dòkòtóòku. K'ó tèi, kà p'óò cáná néemá háá daà kàyehì, yè pú tɔ̄káà. Ye wòni, kà p'óò putá é yòa, pà pú ti cakáà dɔ̄nkú mèñkù ò káá-ku. K'ó túmá paá daàka púdéé nà kàyehì dòkòtóòku mëheká,

niìdí, kà pà yò pà hékáà-á-ma, p'óò kònà é tèi óò teepa niìfjù-tetí. Kà p'óò kònà é tèi, k'ó n'káá daà kàdéé, táfadi yèñkàcjhàka, k'ó kpíí.

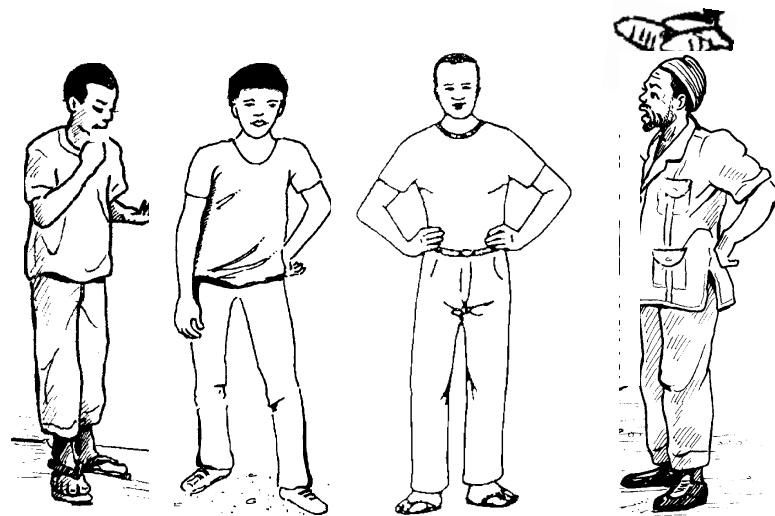
SAMPARA Collette (Natitingou)

Mìì ti pàà-sa básíñkàamá mèheká nà séka-dakpéñni

Tíñti-dà taá básíñkàamá nà n dópo Ísáà, é tèi déhá TÈNCINÀ Sàbiyó Paakú mèheká, kàtíféè pà toò Nabìsu. Kà tí taá tómú paápu séka-dakpéñn òcójn kú yèdi, k'òò mèheká tohi sàma.

Ti péé ye tómú mèheká-dà, daadí yènì, k'òò bíihí é púná nòòka é n'cákápú-ho, pà pú ti pëj. Kà Sàbiyó é taá hùdi, é pútá nòòdi è kó céci, k'yèe dakpéñn é nì fèda è yò tí taá bátàda é taá tòò ti kpéeká é púná. K'ó fitá é n'tóñti-ní, kà nòòdi yò séka-dakpéñn níkú péé, k'ó potá boòku è yò p'òò káñtà mámú-dà. K'òò bíitá é cocí-ní ti pesá è kó cöhà néemá k'òò caá nìì k'yé teha k'ó kákàna o nòòdi é détá yamú. Kà Sàbiyó é ti kpákada-ní è yò tí tà mòñta néemá, kà tí tà mòñta è yò tá taá kónkú. Pà ti mòñkaàma nòòka, ye kú bàñti-dà ti bodà-ma.

K'yèe bítá é m'péé-ho kóñkú, kà Sàbiyó mèe té péé-ho bátàda nòòka tòòpu. Dakpéñn détá tíí wòni yamú, é wántá-ho bátàda béka, é n'hjtà Sàbiyó taá bíká tekpüdi pesá-dà è tuu. K'ó cemá kántá-ho o nòòdi é cocí pàa-ho Sàbiyó nà wédkú. Ò baà wédi, kà Sàbiyó tuu-ú-ma ò p'óò cópù. K'yèe dakpéñn é n'hjtà pà p'óò cópù, k'ó cetá é n'tíkànì ye nòòka. Ò hjmpú-dà é n'hjtà yè pú kó dii, k'ó sukàda-ho Sàbiyó, é tañta o nòòtòyaafá. Ye kú wòni-dà hákà o bítá tèni-má-ní, é tòòù páàku tcoókú mèñkù kóó-ku nòòsàka, é ti kóó kà ti mèe té púná.

Dakpéñn kuinti tíí wòni, é tódá Sàbiyó cetà tuu-ká nòòka é bowá, é heèda nòòbíimú é híná-ho bátàda békú è yò tí tódá mënka, é kònà hóòta é taá béná. Ye wòni, é tòòta é kòn. Kà tí n'kuinti é taá dentá,

é n’hjtà nɔɔbíímú mìnùm-dà ò ti hínà-ma. Kà tí mÙ tódá é cëé còku, é neñta dakpéñn, k’ò todà o nɔɔka è dɔní Weèdi. Kà Sàbiyó é tódá ye nɔɔbíímú ti cetà toó-pu é híná dakpéñn, é tódá ò cetà toó-ka, kà tí sɔkadá è yò k’yè sudi-í-dà, k’ó tódá ye nɔɔbíímù é kònà hɔ̃ta.

Dakpéñn cetà síní-ma, è dɔní Weèdi tá, ò pú déhà Sàbiyó tóò týn wòni nɔɔka. Memá-dà, k’ó yíí-ní, é cetá o àdífáà-mùùka kaìpú. Ò kàñ ye mÙùka-dà, é wáñtá é n’hjtà ye nɔɔbíímú ò cetà ti kɔ́-pu-dà dɔó o yìhìka. Kà weèdɔòpu é kútá, k’ó tódá o àdífáa-mùùka é taàa o tókabɔdí meheká, é fíidá nèùti, é ti m’bɔhɔta è tonà: Kàsédé, kàsédé, kɔ́-ní n nɔɔka. Kàsédé, ye yèdì kpèi é n’yò nà sékédi dabétàda-dà.

Kà Kàsédé nihí è toó ti nɔɔka è baà yòn wámu. Kà dakpéñn é yò ti neñta, è yò ó tñnta nɔɔka, kà Kàsédé yò: Weèd’aa wéí, k’á píñ nɔɔdi, yè yònà a déhà ye cet’àà hímpú-ní yèdi meheké-è ! Céma-dà cetà dèè, k’à píñ nɔɔdi, a kó déhá k’yé hñtá mema. Kà wantafɔ̃di é cëé dakpéñn, ò toò ti cet’òò káñtà mámú-dà. Ye wòni, ò pú teháà é píñ nɔɔdi, è há ti caka è yò yè yà-á-ma, ò koò pú ti kpèi o yèdi meheká. Kà ti mèe t’òò caka è yò ti koò pú kódí o yèdi n’òo mekadɔnkú.

SANRI Ouodou (Taïacou)

Yàyó págáma kà mà káà fòù háá yenì

Págáma pú kó móńka mèmà kó n'tee-má kà págáma é paná. Dakpéñn òcójìn-dà de péé Tayekú mèheká è yòn mádo, k'òò hójota péé tágadi híjnka. Ye dakpéñn há de káá bíidatá-dà, è yáá ta fòùmu yòmpu nà ta pedáma. K'ò de teń ye bíitá dédéí, è pú kpèi tá yadá cɔha ta fòùmu fòùku mèheká. Ye bíitá há de pú túntí hójota, kà tà de síntà-ní tágerekú ta bíitjhí pesá, tà hó n'kunti k'yè kákata-á-ma. Kà ta báàa té tà n'wédi-nà daàka wénni è yò tà dá n'hón mema.

K'yèe bíitá yeda ta báàa wémá, è baà sɔncí è kujn-ní yènnka. K'yé dɔnka ta báàa dédéí, k'yé m'békú sámà-ní ó tà cę́ dɔnkú-dà, k'yé teha kà tá kaàdi hójota. Ye bíitá há de hó n'kunti-ní è dènti néyèñfa-dà è tonà: Mìì yòn-sa a kpéesá, a kpéesá-dà, mìì pú yòn-sa a kpéesá, a kpéya dɔ. Kà ta báàa té m'maàhu daàka wénni ye néyèñfa híjnka, k'yòò yon dédéí ye bíitá kó yadá n'yòmpu.

Daadí yénì, k'yèe bíitá é n'kunti-ní yohokú, è dènti-ní ta néyèñfa. Kà ta báàa é tà kéha, è yò tà dá

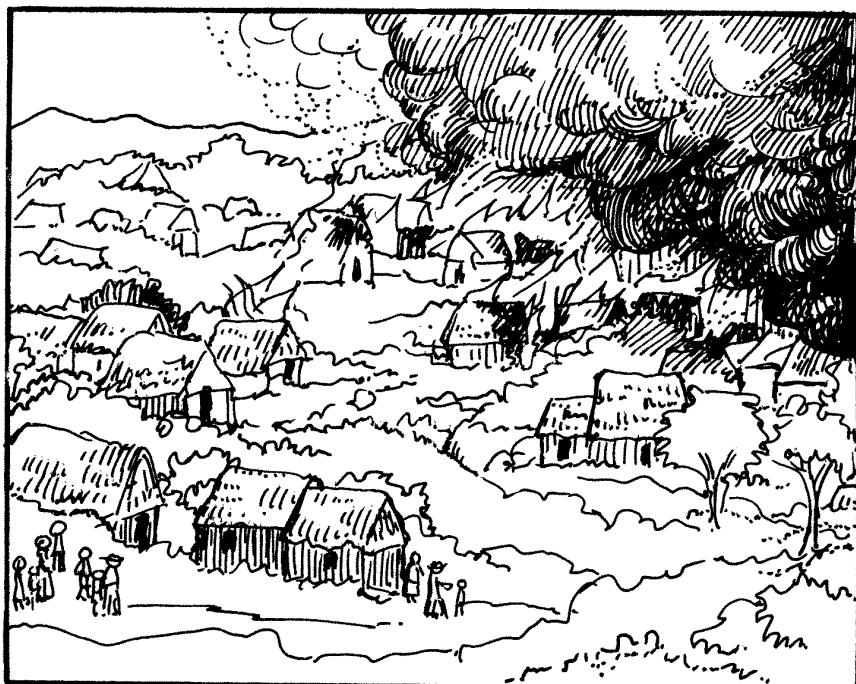
dúú-ní hɔ̄̄ta yenì kpédì. Kà tá wampa, é yéntá nahàku dàhàka é taá n'neèhi. Kà ta báàa é dentá é tà déhá kà tà nèhi, k'ó tóní kaàdi. K'yé tuεhèna-ní, k'ó túmá dentá ye bíitá cetà nèhi-sá, é n'hɔ̄̄tà tà yɛ̄dì-ho teñka, k'ó tón é kaàdi. K'ó dentá tɔ̄̄ma, é n'hɔ̄̄tà ye bíitá pádàñku cɔ̄̄di-dà foó. K'ó cútá-ní fen-femma, é tèni tódá tāsàku é híná ye bèmbèni.

Ye wòni, kà dakpéñn é dentà-ní ye néyèñfa bíitá de hɔ̄̄ n'kunti-ní è dèñti-fa è tonà: Mìì yòn-sa a kpéesá, a kpéesá-dà, mìì pú yòn-sa a kpéesá, a kpéya dɔ. Ye kú wòni-dà dakpéñn bantà-ma è yò bíitá de wèi bemú-dà. K'ó taàa dandaní ta híñka, é kpahìna ye bèmbèni o wàfa. K'yèe dakpéñn hɔ̄̄tà-kpéepá, n'òò fùdi kpéepá, nà potɔ̄̄bíihí kódì ye pesá, è còhu pà kpèi-sá.

N'KOUADJA Dieu-donné (Taïacou)

Hämú kó neé pñá-sa kyè pú sudi yotí meheká

Daadí nìcónì-dà, kà Àdìfòsì é yèè yáñkàpu é tèi è yáñkú. K’òo poòo cetà péé-ho kónkú è kùnti-ní, é n’dìi-ní yúkú nàmòni híñka. Ye wòni, k’ó potá boòku, k’òo dòò bòti yò fàù, k’ó wántá o dàhàka é n’hjtà o hñjta-dà cöhú hämú. K’ó bétá ye yáñkàma mìi tee-sá, bítá-dà de péé-ho ye nàmòni meheká, kà pòpòdi yè péé-ho, kà dimá yè péé-ho nà pa neñti.

N’òò poòo, kà pá kpákada é yíí nìpa è yò pá yaní pà fèda. Pokpéntàda yò nìku nadi kà pá tà kòù, pà pú békáà mìì tee-sá kà tà mà yò. Nìpa yeèkaà-ma hodí, kà pá cocí tèni. Ye poòo káá kùnnòñfa-fá! Kà pá n’kó tèni è hótà ò dúú ye nàmòni meheká, é deèna-ní o bíitá. K’òò dòò mèe té dúú é deèna-ní o pòpòdi. Kà poòpa é toha-ní néemá nà caàka, kà daapá taàni è húdi-ho ye nàmòni híñka.

Ma kú bookú-dà pà tempáà-nà-ma pa tòòpa é kpíia ye hamú. Ye daapá meheká, kà hawìhìmu é seèda òcó k’ó fíñtá, é dòdi. Kà p’òò cocí-nà dòkòtóòku fen-fenìma, é tèi kà p’òò teepa k’ó foùda. Kà pà de p’òò cocí-nà dòkòtóòku fenìma, è yenì ò kpíi.

Mémá-dà tee pokpéntàda hín-má nìku nadi. Kà nìpa de pú dëe, è yenì Àdífísì nàmòni dii-í-ma hamú, é péé-nà pa neñti. Tà pú hín nìku nadi è wèi pa màñci naakú, tà de wèi nìpa hó tempa-nà-ma-dà pa tòòpa.

TAWEMA Paulin (N’dahonta)

BÍÓ bàtàda tɔ̀m̡má wəmá

Benní yènì, kà BÍÓ taá yèdi o bàtàda tɔ̀mpú. Ye bàtàda há de péé foñni məheká-dà ta cɔ́ɔdi. K'ó mahà è yò ò kó tà kédá-ma é neé tà tòn. Memá-dà k'ó cetá káñtàti, é n'kó yòo k'yè yòñ mìdîi, mìi tee-sá, ò de yòn o cɔ́ɔdi-dà, kà bàtàda tûmà wəhi sàma.

Ò tà yòo-má kédápu tá, é tà tòn, é taá kaàdi tepú fɔ́di è wáñ həmú kà mù yon míti. Ye wòni, kà yakùkùdi é kpetá-ní, é tódá hækpàti nà ti hamú é tueí-ho foñni məheká. Míti há de kpeí-ma sàma tá, kà həmú é dintà kpeéma foñni məheká.

Kà BÍÓ é potá boòku, é yíí nìpa, kà pà kó tèni óò tempa-nà, kà pá kòù həmú. Nìpa yeèkaà o boòku-dà, é cokapa-ní è kó déhá mìi pákú-sa. Kà pá tèni é n'hótà həmú-dà, kà pá bɔ́di fààti, é mù podí nà pà podí-dà, pà pú neè é mù kòù.

Kà pá héé-ho faàti poóma, é tónka kampòhi è kó káñta còku, yè kó hímpú kà mù tèni, kà mú hëka sóntápu. Pà káñtí ye còku-dà, é n'tósí yòçpú, kà hámú é tèni nà kpeèti é pà wìhìna. Kà pá cocí yìhìka, àá tèi déhá SÌNKÀDO yoñku, è hótà ò péháà-ní nìpa kà pà kù n'òò kɔ́y. Pà mèe de cetà kɔ́yupú ye hámú yon-ká-ní béká-dà, è détà kótadá tacó. Ye wòni, k'yèe yɔ́kɔ́yupá é hédá kɔ́yupú, é tempa-nà pa kpéepá, kà pá dehà mìi kaá-nà-sa míti éè kédá. K'yèe hámú tèni hëka sóntápu, kà pá mù kòù, kà BÍÓ yàma há neé naaka.

Memá-dà tee, k'à kó tɔ́n hámú kà míti kpeí, a dá teha é mù tòn wèñku. A yònà é hédá-ma, kà wèñku é yɔ́kà, k'yè yòn yokamá, k'á neé mù tòn.

KOUDI Pascal (Taïacou)

Kúusàdi pañáma wemá

Kúusàdi-dà de kó pañá Bónó poòo yotí. K'òo
pooò hójtà-kpéepá hínà nùdi è yò mení-dà kó kahá,
kà p'òò kój o poòo. Bónó yàma weñni de péé o poòo
híñka-dà, k'òo poòo móñní ò káá cuùmá. K'ó kaàdi é
mahà w'aa himá nakàna o poòo yàma kúúdi daadí.
Dití tìcótì há de mum pú bii, k'ò kó yeda é détá dífa.

Ò de maàhu-sá-dà, k'òo poòo é nañci-ní è yò ó
pañá wééma é yaní yohokú, kà pá déhá pa tòòpa. Kà
Bónó mà yèkà, k'yóò naaka sàma, kà yohokú é yóka
o pesá. Wòni tèi-má, k'ó bádí kahá o poòo yotí, é taá
n'káá n'òo pooò hójta. Kà pá n'fehú k'yòò naa dédéi.
Pà dúú týn wòni è kó dòó, k'òo poòo é wedá miì tee-sá
k'òò yíí nà boyòkàku è yò : N dósí k'á n dontá kúúdi
kùdáàna-dà.

K'òo bòti yò fàù, bá ò pú neè é téñá o poòo
màcómà. Kà yèñka é hín dósí Bónó pesá, o nòñci koò
pú détà nuñdómú, k'ò màhu ò kó himpú détá dífa, é

dontá o poòo kùdáàna. Memá-dà, k'ó yódá kà kótadá mum pú kóñ, é kòn o hójta. K'ó tèi cèn o dóòpa wènni pesá è kó baàna dífa, ò pú détà. K'ò yò : N kó taá séképa hójhí-dà pàáà. Ye kú daadí, kà kúúdi kadí kàyeèho òcój-dà nà daàka kàcójkà. Ye wènku n'èe wènku, k'ó diika báatí é kahá sékápa yotí háá Wásó, é taá bátá séèko òcójn kú hójta. K'yé weka, kà p'óò tanà yèdi óò beka tɔmú.

Ò cetà ye tɔmú-dà, o dadéèdi yènka, k'ó dɔha k'òo poòo taá decí, kà pɛtá boñta o tàdi é nì fita. K'ó heñta-ní, k'òo yàma é cɔha dédéí. K'yé weka, k'ó tón yèdi, é tèi tódá kampòta, k'òo wɔñti é yeda piñtapú.

K'ó m'pakú wééma, é yòo n'dìi kɔyudá o tàdi kampòta, bá ye bòdi pú séní. K'ò baà é m'pakú màyɔ è tɔn háá yohokú. Ò kyun týní wòni hójta, kà tàdi dɔnkú yeda ò kó dɔó-ma. Nuñdɔmú ò tódà týní wòni céma, k'ó túmá dɔha, kà waàkpéñfa cedí o poòo. Ye kú dahàka, k'ó heñta-ní, kà tàdi dɔnkú túmá yídá.

Sékéku hákà, kà nìi yòn càn, è pú taá yèdi, ò pú kó dii. K'ó códí é n'hótà k'ò kun, ye kpéemá tɔ̄u n'òò kó n'kaàdi-má nà dɔ̄nkú, kà kòni ò káá, k'ò túmà pú yáá mìi pą̄kú-sa hójtà béká. Ò de mɔ̄dì-nà dɔ̄nkú, k'ò yàma baà cɔ̄mú o poòo híñka-dà. Pídà kóó, k'ò kó dádí dawéèku nà mema, k'ó yídá cę́ę còku. Tídàsì, k'ó n'centì nà ye tādi kà nì mudì. Kà weñtýnní é n'yohòta, kà tādi óò hēi foñni məheká. O yɔ̄tí pú tósí, Wásó mèe koò pú tósí. K'ó n'dɔ̄j ye foñni məheká, é paá daàa kàdée, tą́adi kà niìmónní há neé tèni óò détá. Ye wɔ̄ni, kà kúúdi yɔ̄ yɔ̄cpú, k'òo poòo yan dɔ̄ò tɔ̄o.

SAMBIENI Bernard (Ganikperou)

Dawàko wemá

Nìdo òcójì-dà de péé Tòñtòkací, k'òo toòka pú you, kà p'òò tonà Dawàko. Waññ-dà, k'ò pú tṣu è nòhi. K'ò waáà o teñka mèheká, k'ò té deëta-nà tɔòpa teñka é waa. Memá-dà k'ó yòo détá wékú sàku tɔòpa teñka mèheká.

Daadí yènì, kà Dawàko é taá waaweèmu ti Bènèé tenkà-ní, é kòù màmàti, kóndèñci, nòtí ti bodú bodú. K'ó hooka, é sɔ̄kadá Tòkóò teñka mèheká, é tèi, è wentí foñni mèheká yènka, è kòdì nòtí k'yòò naa. Daadí nìcó, kà Tòkóò sósipa é n'centì nà dawéèpùukú, è penti mèmpà wentí-pa foñni mèheká yènka, è kòdì nòtí. Kà pá tèni óò déhá, pà pú nedà óò cèdí, miì tee-sá, ò de bii tená-dà dédéí. Kà pá màa tenten ye yènka, k'ó kòù pa pàcó. Memá-dà, kà pa fɔ̄di ní m'péé o híñka, kà pà penti pà kó hímpú óò cèdí. Yènka-dà mènn tahú-ma waapú, k'yè wekáà, k'ò té taá n'kaàdi túku mèheká, è sàdi o màñci. Ò baà hɔ̄mpú-dà daàka wèñni, è behú-nà o màñci kó wèhika-má, k'ó koní.

Kà daadí é pèdá, kà pá bíká wèñku, é tóó-ní pa dawéèpùukú, é tèni o peèpu. Kà p'òò déhá nà dëùma, k'ò kàdi túku mëheká, ò pú yáá pa kpémú. Kà pá sékapa-ní é tèni óò pìi ye túku mëheká, k'ò wòci, kà màñci sàdi. K'ó n'kó mantá è yò mempá-dà, kà p'òò káñtà dákáti. Ye wòni, k'ò yò kòdà kòdà, kà p'òò tódá tàa pa dawéèpùukú mëheká, é taá ò yèì kódedí.

Yèñka wòni, kà sósìpa kpéñn é kòj nùdi, è yò p'òò dëna-ní. Kà p'òò dëna-ní, k'òò béka è yò : Nté yè himà fóñ a còjìdi, ye daadí kà p'áa pìi foñni mëheká,

pà pú nedà áa cedí, k'á túmá kòù pa pàcój ? K'ò yò : Yècékè-dà péé n wòñti mèheká, bá kà pà n tajá hædökú, kù pú kó kón. K'yèe sósìpa kpéñn yò : A káá-sà-ní, k'à yáá è yò a kó yè nà n kóó, n de k'áá caka-á-ma miì ne ceí-sa, néna kpenáti weñni. K'ò yò : Mmónya-dà ti ceí ? K'yèe sósìpa kpéñn yò : Pà hínà nùdi è yò tɔòdi, néna mèmpà kú wënnì péé-pa kodedí mèheká, pà kó ne tódá é taá ne wéí dàmédì mèheká-dà, kà niimbíihí ne dii. Fóñ hákà, kà n bekáà a káá-sà-ní, n kó héé-ma k'á foi. K'ó teha ye sósìpa kpéñn wemá.

K'yé weka, k'yèe sósìpa kpéñn óò tódá kà pá dûú foñni mèheká, é tèi, k'óò beká tecèñci ò kó pëha-cí, n'òò kó taá cì hímpú weñni. Kà pá tóní, k'óò caka è yò : A kó héda kà yèñka-dà é totà, kà m'áa kpetá, k'á pëha a kó yèè-ka béka, é tantá a hóóta. Kà Dawàko é héda kà nipa é dòó pa weñni, kà p'óò kpetá, kó fokadá nòùka, é dûú-ní Bènékè. Ye kú daadí, k'ó ti kuùta-ní Tòñtòkaci mèheká, k'òo nùdi pédà.

Ñte tokpeèka yaññ hó yò é peèta-nà-sa o fòùmu mèheká. K'ò de pú détà mèññ k'óò fíhìna-kó, è yenì ò

kpíi. K'à hèdà a pú yònà é heèda-sá è toó, a baà kó fíntá-ma. K'aa yudí-dà nadi pú nadi k'á foi. Né n'yáá ne fòùmu kpémú, é n'yemù ne yònà é yentá-sa k'yé teha kà né n'fòù kà kɔkapàma é n'kóó.

MORA Joseph (Toucountouna)

Dépôt Légal N° 7278 du 19 juin 2014 (2ème trim.)

Bibliothèque Nationale

ISBN : 978-99919-1-906-5

PRIX : 200 F CFA